د افغانستان د څېړنې او ارزونې واحد
لنډيز

European Commission

څـــېړنې د بنه
افغانســـتان
لپاره
AREU

ډاکتر انتونیو ګیستوزي زمری ۱۳۹۲

په افغانستان کې د کوچي - بزګر ترمينځ د شخړو څېړنه

سريزه: د هغو شخړو په اړه دو ديزې نظريې چې کوچيان پکښې ښکيل دی[۱]

د ۲۰۱۲ کال د دسمبر په میاشت کې، د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداري (AREU)، د اروپا د اتحادیې له خوا تمویل شوي پروژه پیل کړه. په نوموړي پروژې کې « د طبیعي زیرمو د مدیریت (NRM) په اړینو ساحو کې د دري اړخیزو څېړنو هڅې، د خوړو د زون پالیسي، ترځمکي لاندي اوبه، او د شخړو په برخه کې د ښکیلو اړخونو بدلیدونکي لیوالتیا چې د میشتو وګړو او کوچیانو ترمینځ شتون لري،» او په هغه کې د کوچیانو – بزګرانو په اړه د شخړو یوه برخه، شامله ده .

پروژه د دري کلونو په موده کې پرانیستل کیږي او په مختلفو مرحلو کې به تنظیم شي. د پروژې ساحوي کار په ټول افغانستان کې ۱۲ موضوعي مطالعې په بر کې نیسي، چې د هغو له جملې څخه د ۷ ساحوی کارونه په لومړې مرحله کې ترسره شوي دي. په دغو هڅو کې په کابل او ولایتونو کې د حکومت له کار کوونکو ، د ټولني له لارښونکو او د شخړو له لیدونکو سره مرکې هم شاملې دي. اوسنی لیکنه د لومړی مرحلې د لومړنیو موندنو لنډیز وړاندي کوي ، چې له اوو څیړنو څخه لاس ته راغلي دي. په راتلونکي کار کې به نه یوازې نهه نورې موضوعي مطالعې او د شخړو له لیدونکو سره ټولې مرکې، بلکې د اوو موضوعي څیړنو په موده کې اضافي مرکې هم شاملې دي چې اوسنی لومړنی لنډیز بشپړوي.

د AREU دا پروژه د ۲۰۱۲ کال د دسمبر په میاشت کې پیل شوه او د شخړو په اتو مختلفو ځایونو کې د ټولنې له مشرانو او همدا ډول له بهرنیو لیدونکو او په شخړو کې د ګډونکوونکو سره مرکې پکښې شاملې دي. د مرکو لومړی بهیر د ۲۰۱۷ کال د اپریل په نیمائې کې بشپړ شو او دغې لنډیز موخه داده چې د نوموړې پروژې لومړنی تشریح تر سره شي.

۱ په دې لیکنه کې د « Nomad)کوچي(» اصطلاح د ټولو کوچیانو په مانا ده، په داسې حال کې چې د « Kochi کوچي » اصطلاح یوازې د پښتنو کوچیانو لپاره په کارېږي.

ليکلړ

سریزه: د هغو شخړو په اړه دو دیزې نظریې چې کوچیان پکښی ښکیل دی ۱
څرځایونه او د هزاره ګانو ادعاګانې ۳
د دولت « بې اغیزه » مداخله: د بنسټیزو جوړښتونو څو اړخیزې اغیزې ۴
ښارې او کرنیزه پراختیا ۶
د کوچیانو د میشتیدلو چټکتیا ۷
د کوچیانو میشتیدل: د شخړو نوې سرچینه ۸
د کوچیانو په مینځ کې تولنیز توپیرونه ۹
د شخړو حل ۱۰
پایله ۱۱

د ليکول په اړه:

ډاکتر انتونی جستوتزی، په افغانستان پراخې څېړنې تر سره کړې او خپرې کړې دي. د AREU لپاره د هغه خپرې شوی څېړنې، دیرش کلن کړکیچ (۲۰۱۲)، بشپړتیا او سر غړونه: ۲۰۰۱ را په دیخوا د افغانستان د شمال سیاسی اقتصاد (۲۰۱۲)، افغان ملی اردو: دپایښت په وړاندې ننګونې تر مالي ګواښونو اغیزمنې دي (۲۰۱۴)، د افغانستان د ښوونځیو سیاسی کول (۲۰۱۵)، د جوش نقطې ته رسیدل: په افغان ښوونځیو کې ټولنیز فعالیت (۲۰۱۵) او افغان ملی پوځ د ISAFنه وروسته (۲۰۱۲).

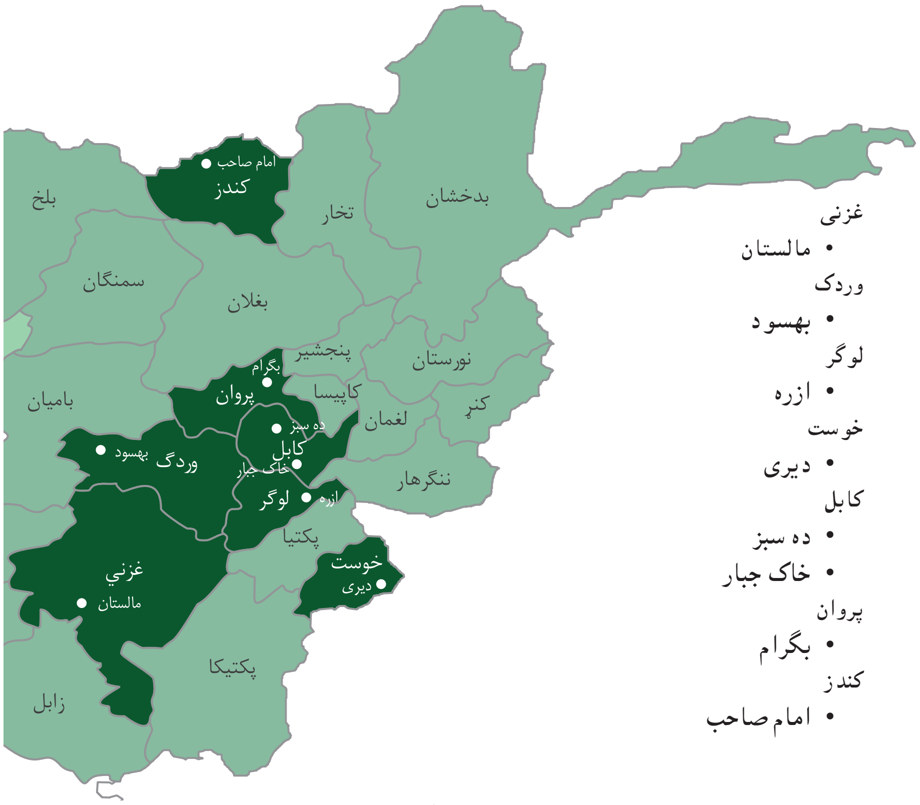

لومړی شکل

په ټوله کې (۴۰) مرکې په اوو ځایونو کې، چیرې چې د کوچیانو او بزګرانو ترمینځ په یو ځای او یا بل ځای کې جګړې شوي دي، ترسره شوي دي (لومړی شکل وګورئ). د کوچیانو او بزګرانو له مساوي شمیر سره مرکې شوي دي. اوه اضافي مرکې په کابل کې له هغو ځانګړو اشخاصو سره تر سره شوي دي چې یا په وزارتونو او یا د کوچیانو په کمیسیون کې په کاربوخت وو او د کوچیانو او بزګرانو د شخړو په اړه ئې مالومات درلودل. په افغانستان کې د کوچیانو او کروندګرو ترمینځ جګړې کومه نوي خبره نه ده، چې پخوا ئې د پوهانو پاملرنه ځان ته را اړولې نه وي. په هرصورت، په پخوانیو څیړنو کې د هزاره ګانو او پښتنو کوچیانو ترمینځ شخړې د پاملرنې مرکز ګڼل کیدلې. دا هغه شخړې دي چې د رسنیو ډیر پام (په حقیقت کې ټول پام) ئې ځان ته را اړولی وو. ددغې پاملرنې او د دوو ټولنو ترمینځ د سیاسي او تبریزو (قومي) شخړو د پخوانې تاریخ له کبله، چې په مختلفو مرحلو کې د دولت او یا سیاسي ډلو له خوا هڅول کیده، د هزاره ګانو/ کوچیانو شخړو دا موضوع ستونزمنه کړې وه، چې د جګړو ټولنیزې، کرنیزې، اقتصادي او ډموګرافیکي سرچینې سره جلا شي. د هزاره ګانو/ کوچیانو اختلاف ددې لپاره په دې څیړنه کې شامل شوي ده چې د کوچیانو – میشتو وګړو د پراخ اختلاف د یوې مهمې برخې استازیتوب کوي. همدا ډول د کوچیانو او نورو ټولنو ترمینځ د اختلاف څو نورې موضوعي څیړنې هم په څیړنه کې شاملې دي:

مالستان (غزنی)	هزاره ګان د کوچیانو په مقابل کې
بهسود (وردک)	هزاره ګان د کوچیانو په مقابل کې
ازره (لوګر)	پښتانه د کوچیانو په مقابل کې
درای (د متون ولسوالۍ، خوست)	پښتانه د کوچیانو په وړاندې
ده سبز (کابل)	تا جیکان د کوچیانو په وړاندې
بګرام (پروان)	تاجیکان د کوچیانو په وړاندې
خاک جبار (کابل)	تاجیکان او پښتانه د کوچیانو په وړاندې
امام صاحب (کندز)	اوزبیک کوچیان د پښتنو کروندګرو په وړاندی

د موضوعي څیړنو دا سلسله په افغانستان کې د کوچیانو/ میشتو وګړو ترمینځ د ټولو اختلافونو څرګندوئې نه کوي. د بیلګې په توګه، د پشه یانو او پښتنو ترمینځ د شخړو او اختلافونو ریپوټونه شتون لری[۲]. په هرصورت، په ټولیزه توګه، نوموړې اته موضوعي څیړنې د کوچیانو/ میشتو کسانو تر مینځ د اختلافونو (شخړو) د لوي اکثریت استازیتوب کوي، ځکه چې دا شخړې د افغانستان په ډیرو سیمو کې چیرې چې کوچیان کډه کوي، هلته شتون لري.

۲ د کوچیانو د شورا له یوه غړي سره مرکه، د ۲۰۱۲ کال د مارچ میاشت

څرځايونه او د هزاره ګانو ادعاګانې

په افغانستان کې د کوچيانو – بزګرانو د شخړو د څېړنو ترټولو ښه سرچينه دهندوکش په غرونو کې څرځايونو ته د کوچيانو لاس رسی ده چې هزاره بزګران پکښې ميشت دي. نوموړې شخړې ژوره تاريخي سرچينه لري چې د نوي افغانستان دولت لخوا د نولسمې پيړۍ په پای کې د هزاره ګانو د ايل کولو لپاره ئې له کوچيانو څخه ګټه پورته کړه.[3] د نوې څېړنې لومړني موندنې چې دې پروژې ترسره کړي دي، څرګندوي چې په نوموړو شخړو کې ډير لږ بدلون را مينځ ته شوی دی. ډيرو مرکه شوو په دې خبره ټينګارکاوه چې د کوچيانو او بزګرانو ترمينځ د شخړو سرچينه سياسی ده: سياسي ګوندونو او ډلو له خپلو مؤکلينو څخه ملاتړ کاوه او ان تردې چې هغوی يې هڅول چې ځمکې او ځمکې ته د لاس موندنې په اړه نورو ټولنو ته ستونزې را مينځ ته کړي. د (د کرنې، اوبو لګولو او مالداری وزارت) يوکارکوونکې وايي:

> دا اختلاف د څرځايونو د ستونزې پرځای سياسي بڼه لري. دا ستونزه به له څرځايونو څخه د ګټې اخيستنې په اړه د ځمکی د قانون پربنسټ حل نه شي. هغه کميسيون چې د دغو اختلافونو د حل لپاره جوړشوی ده حتی يوځل موږ ته راغلی نه ده او د څرځايونو د قانون په اړه ئې له موږ څخه پوښتنه هم کړي نه ده. دا يوه سياسي ستونزه ده، ډير لوړ پوړي چارواکي او حتی بهرني هيوادونه په نوموړې شخړه کې لاسوهنه کوي.[4]

په کابل کې د دولت مامورين او نور مرکه شوي وګړي په بيړې سره خپله پاملرنه د هزاره ګانو – کوچيانو په شخړې پورې تړي، او دا تور لګوي چې ګواکي هزاره ګان، د غچ اخيستنې په تمه (هيله)، په ده ميرداد، حصه اول او نوروځايونو کې مرکزی لوړو سيمو ته د کوچيانو د خوځښت (تګ) لاري تړلې دي. له شک څخه پرته، ترهغه ځايه چې چارواکي د ۱۹۷۱ کال په قانون تکيه کوي، د هزاره ګانو ټولنې، له ډيرو څرځايونو څخه د کوچيانو له ګټې اخيستنې څخه په مرکزي افغانستان کې د لارو د بندولو (تړلو) په ذريعه، مخنيوی کوي.

> ترهغه ځايه چې زه پوهيږم، کوچيان د افغانستان په مرکزي ولايتونو کې له څرځايونه څخه ګټه نه پورته کوي ځکه چې وسله والو هزاره ګانو مرکزي ولاياتو لکه باميان، دايکندي او غور ته د ننوتلو لارې تړلې دي. د وردګ ولايت په دايميرداد او حصه اول ولسواليو کې ټول هزاره ګان سره را ټول شوي دي تر څو هزاره ولايتونو ته د تګ عمده دروازې (لارې) وتړي، او کوچيانوته اجازه ورنه کړي چې ورړاندې وخوځيږي. له همدې کبله هرکال د دايميرداد او حصه اول په ولسواليو کې جګړې صورت مومي.[5]

———

۳ س. ا. موسوي، د افغانستان هزاره ګان، لندن: ۱۹۹۸ ؛ حسن کاکړ، د افغانستان سياسي او ډيپلوماتيک تاريخ ۱۸۲۳- ۱۹۰۱، ليدن: بريل، ۲۰۱۲.

۴ د کرنې وزارت د څرځايونو د څانګي له کارکوونکي غړي سره مرکه. د ۲۰۱۷ کال د جنوری ۲مه

۵ د کرنې د وزارت د څرځايونو د څانګي له کارکوونکي غړي سره مرکه.

د هزاره جات په دروازو کې د خوځښت د لارو بندول د نيوکوکوونکو له خوا د سياسي لاسوهنو شواهد ګڼل کيږي، خو محلي بزګران څرګندوي چې دا هغه سيمې دي چې په څرځايونو ئې لوړ فشار شتون لري:[6]

> په ۱۳۸۸ (۲۰۰۹/ ۲۰۱۰) کال د کرزي په دوره کې کوچيانو د لومړي ځل لپاره هڅه وکړه چې د افغانستان مرکزي ولايتونو ته له خپلو زرهاوو څارويو سره داخل شي. دا خبره د موږ لپاره ډيره لويه ستونزه وه ځکه د هغوي په زرګونو (زرهاوو) څاروي زموږ له کرنيزو ځمکو څخه تيريدل. جګړې د کجاب د سيمي په دان بارک کې چې د بهسود د ولسوالۍ په حصه اول پورې اړه لري، پيل شوي. کله چې کوچيان له خپلو زرهاوو څارويو سره د دان بارک د کلي له کرنيزو ځمکو څخه تيريدل او غوښتل ئې چې خپل سفرته د باميانو ترولايت پورې دوام ورکړي، د يوه بزګر له خوا چې نه ئې غوښتل د هغه له ځمکو څخه تيرشي، د هغو مخنيوی وشو، نو هغوي په نوموړي باندې ډزې وکړې او هغه ئې وواژه. په دې توګه د هزاره ګانو او کوچيانو ترمينځ جګړه پيل شوه [...] ځکه چې د وردګو ولايت د کوچيانو لپاره د باميانو او غور ولايتونو ته د ننوتلو دروازه ګڼل کيږي، خو هغوي له خپلو زرهاوو څارويو سره د موږ د ځمکو له لاري تيريږي او زموږ کرنه ويجاړوي.[7]

د هزاره ګانو دا غوښتنه چې کوچيان بايد خپل څاروي په لاريو (لويو موټرونه) کې انتقال کړي هومره واقعي او عملي نه بريښي، ځکه چې يوازې يو څو کوچيان وسه لري چې ددې موخې لپاره لارۍ کرايه کړي.[8]

اوس مهال، جګړې د کوچيانود تيريدلو يو څو لاروته محدودې دي چې د هزاره جات څرځايونو ته د لاس رسی مخنيوی کوي. د تګ دا لارې د هزاره ګانو د محلي مليشو له خوا تر څارنې لاندې دي. دا چې د هزاره ګانو د سياسيونو او پياوړو کسانو له خوا د نوموړو مليشو ملاتړ کيږي او که نه، خو که دا بنديزونه ليري شي نو جګړې به په لوړو برخوکې خپرې شي. د بيلګې په ډول، په مالستان کې د بنديزونو څخه وروسته چا کوچيان نه دي ليدلي، خو هغوي ادعا کوي که چيرې کوچيان دې سيمې ته راشي نو د جګړې لپاره چمتووالی لري.[9]

په داسې حال کې چې ډيرکوچيان کليو ته نږدې کرنيزو حاصلاتو او څرځايونو ته له ويجاړې څخه انکارکوي.[10] د کوچيانو ځينی مشران په ضمني توګه د دواړو خواوو له ناوړه ګټې اخيستنې او چلند څخه د مخنيوی په موخه د دولت د مداخلې غوښتونکې دي.

———

۶ د کجاب په سيمه ، د بهسود د ولسوالۍ په دويمه حصه، د ګنداب په کلي کې له يو بزګر او د ټولنې له يوه سپين ږيرې سره مرکه، د ۲۰۱۷ کال د فبروری مياشت.

۷ د بهسود دولسوالۍ د کجاب په سيمه کې د لته بند له کلي څخه د بزګرانو د ټولنې له مشر سره مرکه، د ۲۰۱۷ کال فبروری.

۸ د دايميرداد له ولسوالۍ د سرچشمې رسمي د کاروانې کليز د بزګرانو ټولنې له مشر سره مرکه، د ۲۰۱۷ کال د فبروری د مياشتې ۱۵ مه.

۹ په مالستان کې له دري هزاره بزګرانو سره مرکه، چې ټولو ورته نظر څرګند کړ.

۱۰ په ميدان وردک ولايت کې د خاروخيل قوم د کوچيانو له مشر سره مرکه، د ۲۰۱۲ کال د نومبر ۲۲ مه.

حکومت باید هرومرو له دغو قوماندانانو او هزاره ګانو او همدا ډول له مونږ څخه وسله را ټوله کړي او کوچیانو ته اجازه ورکړي چې له غرونو څخه ګټه واخلي او کوچیانو ته ووائي چې د هزاره ګانو د حاصلاتو ځمکو ته د تاوان رسولو حق نلري، خو په خواشینۍ سره چې حکومت او هزاره ګان نه غواړي چې دا ستونزه حل شي. [11]

په دولت پورې لړ ترلې، د متضادو ګټو د لیږد بله لار دا ده چې د کوچیانو د راتګ موده په داسې ډول تنظیم شي چې بزګران د هغو د خوځښت په مسیر کې د خپلو واښو او حاصلاتو ریبل، لکه چې ځینی وخت ادعا کیږي چې له جګړې څخه پخوا همداسې وه، بشپړ کړي وي:

زموږ په ولسوالۍ کې، مهال ویش داسې وو چې کوچیان د هرکال د اپریل د میاشتې په پای کې را تلل، نو کوچیان اړ وو لومړی تر هغه وخت پورې منتظر پاتې شي چې هزاره بزګران په هرې ولسوالۍ کې په اړونده غونډیو او غرونو کې د خپلو واښو ریبل پای ته ورسوي او د ژمي لپاره ئې زیرمه کړي. وروسته بیا کوچیانو کولای شو له خپلو څارویو سره سیمې ته راشي او خپل څاروي په نوموړو غرونو او غونډیو کې د څر لپاره خوشې کړي. پلان داسې وو چې کوچیان لومړی د بهسود ولسوالۍ ته را تلل او هلته د ۱۰ یا ۱۵ ورځو لپاره تم کیدل او په غرونو کې ئې خپل څاروي په پاتې شوو واښو کې تر هغه وخت پورې څرول چې د ناور د ولسوالۍ بزګرانو خپل حاصلات راټول، او د ژمي لپاره ئې واښه، زیرمه کړي وای. وروسته بیا کوچیان د ناور ولسوالۍ ته را تلل او هلته ئې په غونډیو او غرونو کې د پاته شوو واښو څخه د خپلو څارویو لپاره د ۱۰ یا ۱۵ ورځو لپاره ګټه پورته کوله، ترڅو د مالستان بزګرانو حاصلاتو او واښو ریبل بشپړکړي وای او کوچیانو ته ئې اجازه ورکوله چې خپل څاروي هلته د څر لپاره راولي. [12]

حتی که د داسې مهال ویش په اړه د ټولنې په کچه هوکړه هم ترسره شي، د مهال ویش د عملي کولو لپاره د دولت ونډې ته اړتیا لیدل کیږي. نوموړی مهال ویش ته حتی له جګړې څخه پخوا هم، کله چې حکومت د اوس مهال په پرتله ډیر واک او نفوذ درلود، ډیر لږ درناوی کیده. په حقیقت کې، دا ډول مهال ویش یوازې په باالقوه توګه له جګړې څخه وروسته شرایطو کې، که چیرې د افغان دولت واک موندلای وای، د تطبیق او عملي کیدلو وړ بلل کیدای شو.

د دولت «بی اغیزه» مداخله: د بنسټیزو جوړښتونو څو اړخیزې اغیزې

د یوې برخې په توګه، د کوچیانو او میشتو کسانو ترمینځ شخړې یوازې (مازې) د ملکیت او ګټې اخیستنې حقونو له پایلو څخه په لوړه توګه د مقامونو له خوا یا ډیرې کمزورې یا په هیڅ ډول نه عملي کیږي، او لکه چې ویلي په لوړو ځایونو کې د «څرګند» وضعیت په توګه تشریح کړي دي، تر بحث لاندې نیول کیږي. [13] په دې توګه څرځایونو ته د کوچیانو او بزګرانو له خوا ځینې وختونه (د دولت څخه په مخالف ډول) د «خپلو» (ملکیتونو) په توګه کتل کیږي، او داخلک په ځینو ځایونوکې د شخړو له مینځه وړلو له لارې، په یوشمیرځایونو کې په ناقانونه توګه میشت کیږي. دایوه معموله خبره ده چې په اختلاف او شخړه کې دوه اړخونه ښکیل وي چې دواړه خواوې استدلال کوي چې په قانوني توګه د ځمکې خاوندان دي. په عین حال کې د دولت د مامورینو له خوا د ځمکې د ناقانونه څرځلاو ستونزه هم شتون لري. خو دا د پام وړ ده چې ځینې دا ډول منازعې کیدای شي، پرته له دې چې واقعي خاوند وپیژندل شي، د کلونو لپاره دوام ولري. [14]

لږ ترلږه د هزاره ګانو ترمینځ، داسې وضعیت (په ځینو وختونو کې په ناڅاپي توګه) رامینځ ته شوي دي چې د طالبانو د ۲۰۰۰ کال قانون ته د بیرته ستنیدلو غوښتنه کوي چې خصوصي څرځایونو پیژني او هغه ئې تعریف کړي دي.

د څرځایونو په هکله، زموږ خلک کوچیانوته د خپلو ځایونو له ورکولو سره موافق نه دي. هغوي وایي چې څرځایونه د دوي د کلیو حدود جوړوي او په دولت پورې اړه نه لري چې وغواړي هرچاته ئې ورکړي. د جعفري او حنفي قانون پربنسټ هرکلی خپله پوله یا حریم لري. او دا حدود یا حریم د کلي څرځایونه دي. د کلیو حدود یا حریم په کلیوالو پورې اړه لري، حکومت د نوموړو ځایونو خاوند نه دي چې د افغانستان د بلې څنډې توکمونو ته ئې ورکړي. [15]

په حقیقت کې ، ان له ۲۰۰۱ کال وروسته، ټولنې (د هزاره ګانو په شمول) ځینې وختونه د طالبانو په مینځګړتوب د هوکړې لپاره تکیه کوله، که څه هم په ظاهر کې هومره ډیره بریالۍ هم نه وه:

د ۲۰۱۵ کال د اپریل په ۱۴ مه، مصطفی د طالبانو قوماندان د هزاره ګانو او زموږ ترمینځ د یوې هوکړې په اړه خبرې اترې وکړې. خو درې میاشتې وروسته، هزارګان را غلل او زموږ په کورنیو او څارویو ئې یرغل وکړ. ان تردې چې هغوي حتی له دې هوکړې سره هم توافق نه درلود. [16]

۱۱ په میدان وردک ولایت کې د خاروخیل قوم د کوچیانو له مشر سره مرکه، د ۲۰۱۲ کال د نومبر۲۲ مه.

۱۲ د مالستان د ولسوالۍ په بوخرا کلي کې له هزاره مشر سره مرکه، د ۲۰۱۷ کال د مارچ ۱۴ مه

۱۳ لیزالدن ویلی « د څرځایونو پرسر جګړه: په افغانستان کې پټه جګړه »، Revue des Mondes musulmans et de la mediterranee؛ ۱۳۳، June ۲۰۱۳

۱۴ د او بازک په کلي کې د عبدالرحیم د ټولنې له مشرسره مرکه، د ۲۰۱۴ کال د دسمبر ۲۰ مه.

۱۵ د کوچیانو او هزاره ګانو ترمینځ د شخړو د حل لپاره د کمیسیون له غړي سره مرکه، د ۲۰۱۲ د دسمبر لومړی نیټه

۱۶ د کوچیانو له مشر سره مرکه، د ننګرهار ولایت د حصارک ولسوالۍ، د ۲۰۱۲ کال د نومبر ۲۲ مه.

له ۲۰۰۱ کال څخه وروسته افغان حکومت پخپله ځينې وختونه د خصوصي، ټولنيز او عامه ځرځايونو ترمينځ توپير ته د اهميت په سترګونه کتل. د مثال په توګه د ۲۰۰۸ – ۲۰۰۹ کلونو د لوړو ځمکو د نوي قانون په مسوده کې، د کوچيانو لاس موندنه بايد وروستني (قانون) ته محدود پاتي شي. په هر صورت، د ۲۰۱۱- ۲۰۱۲ کال د مسودې پراساس، د ټولنې څرځايونه له (قانون) څخه وايستل شول او عامه څرځايونه، په عمل کې، بايد د بزګرانو او کوچيانو له خوا په ګډه توګه اداره شوي واي. دې پرمختګ ته د کوچيانو له خوا د مقامونو د جلبولو لپاره د تبليغاتو په سترګه وکتل شو. [17]

د څرځايونو په هکله د دولت د مديريت او د ټولنې د مديريت ترمينځ بحثونه، په يوې مانا ، يو غلط بحث ګڼل کيږی. [18] د افغان دولت له خوا مختلف تصويب شوي قوانين په ډيرو مواردوکې د محلي مقاماتو او ټولنو له خوا ، له جګړې څخه پخوا ، په رسميت پيژندل شوي نه دي. دوديزو کړو وړو نه يوازې له ملي قوانينو سره توپير درلود ، بلکې دا موضوع غير معمولي نه بريښيده چې هغه هوکړه ليکونه او امتيازونه د محلي مقامونو له خوا ثبت شي چې په ځرګند ډول له ملي قوانينو سره په تناقض کې وو. دغه جوړښتيز راز والی له ۲۰۰۱ کال وروسته لا ډير خراب او د څرځايونو تعريف د پخوا په شان کمزوری پاتې شو. د ۱۹۶۰ او ۱۹۷۰ کلونو قوانين د څرځايونو او « عامه ملکيتونو » تعريف په روښانه توګه وړاندې کوي. د ۱۹۸۷ او ۱۹۹۰ کلونو اساسي قوانين، چې اوس لغوه شوي دي، څرځايونه يوازې د « دولت ځمکه » ګڼي. طالبانو د څرځايونو او عامه ځمکو په اړه په خپل قانون کې دوه ډوله مختلف څرځايونه منلي دي(۲۰۰۰):عامه او خصوصي ځمکې، چې وروستنی ځمکې ئې د ګاونډيو او نږدې ټولنو د ځانګړي حق په توګه پيژندلي وي. خصوصي څرځايونه د هغوي له تعريف سره سم « هغه سيمې وې چې که چيرې يو څوک د کلي په يوه څنډه کې ولاړ وای د هغه لوړ غږ په بله څنډه کې د اوريدلو وړ ګڼل کيده» [19] له ۲۰۰۱ کال څخه وروسته مرکزی حکومت داسې قانون جوړکړ چې د کاغذ پرمخ د کوچيانو په ګټه وو او د هغوی لپاره د سياسي ملاتړ په توګه ورڅخه کار اخيستل کيده. له بلې خوا نوموړي قانون کوچيانو او بزګرانو ته دا حق ورکاوه چې په څرځايونو باندې د تجاوز او په زور نيولو ، مخه ونيسي. داسې نه بريښي چې دا ډول پايښت لرونکی بيلګه د تصادف له امله رامينځته شوي وي. [20]

حتی که چيرې حکومت د کوچيانو لپاره د ميشت ځايونو د سيمو د ټاکلو لپاره لکه د ده سبز د باريک آب په سيمه کې، لاسوهنه هم وکړي، په حقيقت کې نشي کولای خپله پريکړه عملي کړي. [21] داسي مالوميږی چې په د کرنې به وزارت کې، د حکومت مامورين د ۱۹۷۱ کال د څرځايونو قانون د خپلو اجراأتو لپاره د اساس په توګه ګڼي. د يوه کار کوونکي د خبرو پراساس، « د څرځايونو د قانون پربنسټ، څرځايونه د حکومت ملکيت ګڼل کيږی او هر افغان وګړی چې پسونه ولري کولای شي له څرځايونو څخه ګټه پورته کړي» [22]

د دولت د نه اغيز منتوب بل اړخ دا دی چې کوچيانو او ليری پرتود کروندګرو ځينو ټولنو ته چې له هغو سره په شخړه کې دي، د خدمتونو په رسولو کې پاتي راغلی دي چې نور وګړي ئې ترلاسه کوي. دا هغه ستونزه ده چې کيدای شي د وګړو د نوی منشور، له جوړولو سره اړيکه ولري.

---

۱۷ ليز الدن ويلي، « د څرځايونو پرسر جګړه: په افغانستان کې پټه جګړه»، Revue des Mondes musulmans et de la Méditerranée: ۱۳۳, June ۲۰۱۳

۱۸ جې. ډيويډ ستانفيلډ او نور، « له جګړې وروسته شرايطو کې د لوړو ځمکو مديريت: د افغانستان بيلګه،، د ځمکې د حقونو په پيژندنه، اداره او حکومتولي کې نوښتونه. کلاوس د ينينګر او نور. نړيوال بانک، ۲۰۱۰.

۱۹ کانرفولی، په افغانستان کې د ملکيت د قانون لپاره لارښود NRC/ UNHCR، ۲۰۰۵.

۲۰ ليزالدن ويلی، « د څرځايونو پرسر جګړه: په افغانستان کې پټه جګړه» Revue des Mondes musulmans et de la Méditerranée: ۱۳۳, June ۲۰۱۳

۲۱ د کابل ولايت په ده سبز ولسوالۍ کې د تره خيل د قوم مشر کوچي سره مرکه، د ۲۰۱۷ د جنوری ۱۳ مه.

۲۲ د کرني وزارت د څرځايونو څانګې له يوکار کوونکي سره مرکه.

ښاري او کرنیزه پراختیا

د کوچیانو او بزګرانو ترمینځ شخړه نه یوازې د هزاره ګانو په کروندګرو ټولنو، بلکې په تاجیکانو او پښتنو باندې هم اغیزه لري. په داسې مواردوکې، د سیاسي ګوندونو او سیاسیونو ښکیلتوب هم شتون لري. مرکه شوو کسانو تمایل درلود چې دا ډول ښکیلتیا ، کله چې د مخالفي ټولنې په ګټه وي، په منفي توګه تشریح کړي، خو دا خبره په یو هیواد کې چې په ۲۰۰۱ کال کې د رقابتی (سیالی کوونکي) سیاست په وړاندې پرانیستل شي یو طبیعی وده ګڼل کیږي. د سیاسیونو او ځواکمنو واقعي ونډه چې هرڅه وي، داسې روښانه او ژورلاملونه شتون لري چې د ځرځایونو پرسر د جګړو د زیاتوالي سبب ګرځي. د ښاري او نیمه ښاري میشت ځایونو پراخوالی، په ځینو مواردوکې، د هغو ځرځایونو د ارزښت په ډېروالي باندې اغیزه کوي چې پخوا د کوچیانو له خوا ورڅخه ګټه اخیستل کیدله. دا موضوع ددې لامل شوه چې محلي کلیوال، له پاکستان څخه راستنیدونکي او د قدرت د لالان هڅه وکړي د ودانیو د جوړولو په موخه یا د خرڅلاو لپاره ځرځایونه غصب او د هغو کنټرول پخپل لاس کې ونیسي. د لویو ښارونو ګاونډې سیمي لکه ده سبز په پام وړ توګه اغیزمني شوي دي:

> په تیرو ۱۵ کلونو کې ډیر بدلونونه رامینځ ته شول. د بیلګې په ډول، پخوا زموږ نفوس ډیر لږ وو او ځکه چې په ولایتونو کې جګړو شتون نه درلود، نو د کوچیانو لپاره وړیا سیمې ډیرې وې تر څو خپل څاروي هلته د څرولو لپاره راولي. خو اوس نفوس خورا ډیر شوی ده او له ولایاتو څخه ډیر خلک د جګړو په سبب کابل ته راغلي دي. په دې توګه پخواني ځرځایونه هم په ښارونو بدل شوي او ډیرو کسانو کورونه پکښې جوړ کړي دي، نو ځکه کوچیان هڅه کوي د خپل ژوند لپاره نوي ځایونه پیدا کړي، ځکه چې هغوي د ځمکې په ارزښت پوهیږي. همدا موضوع ددې لامل برابرکړي ده چې د کوچیانو او بزګرانو او اوسیدونکو ترمنځ په ټولو ځایونو کې اړیکي لا ډیرې خړې شي.[23]

د کابل په ولایت کې د خاک جبار وضعیت هم، همدا ډول دی:

> په تیرو ۱۵ کلونو کې زموږ په کلي کې ډیر بدلونونه رامینځ ته شوي دي. بیا بیا رغونه ترسره شوي ده، زموږ نفوس ډیر شوی ده او د کابل د ښار او زموږ د کلي ترمینځ د سړک له لاري اړیکي ډیرې شوي دي. په دې توګه دغو بدلونونو له کوچیانو سره زموږ په اړیکو باندې اغیزه کړې ده. په پخوا وختونو کې موږ د چار بازګی له دښتې څخه ګټه نه اخیستله، خو اوس اړ یو چې له هغه څخه ګټه واخلو ، په دې توګه د کوچیانو او زموږ د ټولنې ترمینځ د شخړو لامل همدا موضوع ده.[24]

د وګړو وده او ډیرو زیرمو ته لاس موندنه چې له وچو ځمکو څخه د حاصلاتو د لاس ته را وړلو لامل برابروي، کلیوالي ټولنې وهڅولي چې ځرځایونو ته د کوچیانو له راتګ څخه مخنیوی وکړي، ځکه چې هغوی غوښتل په نوموړوځایونو کې نوي کورونه ودان او د اوبو پمپونه نصب کړي:

> موږ کوچیانوته اجازه نه ورکوو چې ځرځایونو ته راشي او خپل څاروي وڅروي یا کورونه ودان کړي، ځکه چې موږ غواړو نوموړي ځایونه د کرنې لپاره چمتو کړو. موږ غواړو په دې دښتو کې د اوبو پمپونه نصب کړو او په دې ځای کې کرنې ته وده ورکړو ، ځکه چې زموږ خلک ورځ په ورځ ډیریږي. موږ په عین حال کې غواړو په دې سیمه کې کورونه ودان کړو. [...] اړینه نه ده چې دغه سیمې د تل لپاره په کوچیانو پورې اړه ولري او له هغو څخه د ځرځایونو او کورونو د جوړولو لپاره ګټه پورته کړي.[25]

دا موضوع د زیرمو د کمولو لپاره یو ډول شخړه شمیرل کیږي چې د ډیریدونکو وګړو ترمینځ وویشل شي، او له هغه څخه ډېره کول به هم ستونزمن کار وي، حتی که چیرې ټولنې پخپل مینځ کې له ځرځایونو څخه د ګټې اخیستلو پوره واک هم ولري.

---

۲۳ د کابل ولایت په ده سبزکې له یوه مشر او بزګر سره مرکه، ۲۰۱۷ کال د جنوری لومړۍ نیټه.

۲۴ د ملنګ په کلي کې له یوه مشر او بزګر سره مرکه، د ۲۰۱۷ کال د فبروری ۲۸ مه.

۲۵ له کوچي مشر سره د عبدالرحیمزیو په ټولنه کې، د او بازک په کلي کې مرکه، د ۲۰۱۲ د دسمبر۲۰ مه.

د کوچيانو د ميشتيدلو چټکتيا

د افغانستان حکومت د کوچياني ژوند په اړه د دوو مهمو کړنو (تګلارو) ترمينځ مخ او شاته خوځيږي. د نن ورځې د اصولو پلويان تمايل لري چې د کوچيتوب ژوند غيرمدني وګڼي او استدلال کوي چې د کوچيانو ميشتيدل د ستونزې يوازنی اوږد مهاله د حل لاره ده. [26] ميشتيدل به په عين حال کې پر وګړو باندې د حکومت له خوا د ډيرکنټرول (څار) په مانا وي چې د قاچاق د کمولو او د مالياتو د ډيروالي لامل ګرځي. په هرصورت، نورکسان بيا کوچيانو، او په تيره بيا پښتنو کوچيانو ته د وتلو حاکمانو د ګټورو ملاتړو په سترګه ګوري چې ولاياتو ته د کمزوري مرکزي حکومت د قدرت د پراختيا په لټه کې دي. ځکه چې افغان حکومت، د نيمي پيړۍ په بهيرکې، په محلي وګړو باندې ماليات نه دي لوړ کړي، نو د کوچيانو له خوا له ماليې څخه د تښتيدلو په وړتيا باورکول په بشپړه توګه بيځايه تشويش ګڼل کيږي.

د افغان سياسيونو او رهبرانو غوښتنو ته په نه کتلو سره، د کوچيانو د ميشت کيدلو يو بهير د ټولنيزو، اقتصادي، چاپيريالي او د نفوس د بدلون له کبله، روان دي. په حقيقت کې، ميشتيدل او کوچيتوب په افغانستان کې د پيړيو په بهيرکې د يو شمير عواملو پربنسټ صورت مومي. له ۲۰۰۱ کال څخه را وروسته، د کوچيتوب د بيلګو په اړه کوم ريپوټ شتون نه لري، خو ميشتيدل په يقين سره په لوړه کچه ترسره شوی دی. د يوې برخې په توګه، کيدای شي چې دا موضوع د اقتصادي، سياسي او چاپيريال د شرايطو پايله وګڼل شي. د نفوس پيژندنې وده، د څرځايونو کميدل او هغو ته محدوده لا سرسي، پرته له شک څخه خورا مهم عوامل شميرل کيږي. ډيرې سيمې وروسته له هغه چې مکانيزه زراعت په پراختيا پيل وکړ ترکرنې لاندې راغلي، او په پايله کې د کوکنارو کښت او ښارونو پراختيا وموندله. په عمل کې، د افغانستان دولت د کليوالي نفوس د بيوزلو برخو په لګښت د نخبګانو له خوا د شتمنۍ د چټک او بيرحمانه را ټولول ومنل او هغه ئې تأئيد کړل. دا بهير د کليوالو د ډيرو غريبو خلکو په مصرف چې په هغو کې کوچيان هم شامل وو، ترسره شو. [27] په حقيقت کې داسې مالوميږي چې ميشت شوي کوچيان د نورو کوچيانو په پرتله ډير بيوزله شول او په ورځنيو کارګرانو بدل شول. د ميشت شوو کوچيانو لپاره د نورو کوچيانو په پرتله نه شوني بريښي چې په سوداګرو بدلون ومومي. [28]

په هرحال، د ميشت کيدلو په لور د کوچيانو په شړلو کې د دغو عواملو د اغيزې په اړه بايد لوړ اټکلو نه ترسره نه شي. په ځينو مواردو کې، د کوچيانو له خوا د نوو مهارتونو زده کړه او زده کول او د نوو فرصتونو پيژندل او دهغو بيځايه کيدل د اوږدو کلونو د جګړو پايله ګڼل کيږي.

نوموړي کوچيان چې په ښارونو کې ميشت شوي دي، موږ ته وائي چې له کوچياني ژوند څخه لاس واخلئ او ښارونو ته راشي. ځکه چې په کوچياني ژوند کې ډيرې ستونزې شتون لري. [29]

ځينې کوچيان بريالي شوي دي چې د ليد وړ پانګه راټوله کړي، چې هغه ئې په شتمنيو او کسب او کار بدله کړی ده. په نورو مواردو کې د عربو خليج ته مهاجرت وو چې ځينو ته ئې دا امکان برابر کړ چې پيسې پيدا کړي او لږ ترلږه د هغو يوه برخه بيرته په افغانستان کې پانګونه وکړي. [30] د سمويل هال له خوا د کابل په سيمه کې د کوچيانو ترمينځ يوه سروې څرګندوي چې د مرکه شوو ۴۵ سلنې څرګنده کړه چې له کوچياني ژوند څخه په تنګ شوي دي او غواړي چې ميشت شي، او دا د خطرونو ترڅنګ (چې په هيواد کې له جګړه ايز وضعيت څخه رامينځ ته شوي دي) د اقتصادی لاملونه له کبله هم ګڼل کيږي. څرځايونوته د لاس رسی ستونزه د ۲۲،۹ سلنې مرکه شوو کسانو له خوا ياده شوه. [31] لکه چې يو مرکه شوی شخص وايي:

> هغوي کوچيانی ژوند پريښود او لوګر، ننګرهار، بلخ، کندهار او نورو ولايتونو ته ئې خپله شتمنۍ انتقال کړه. تاسو ته مې څرګنده کړه چې کوچياني ژوند د کوچيانو ژوند ستونزمن کړي دي او ډيرې ستونزې لري، نو هغوي ښاري ژوند ته ليوالتيا ښيي. که چيری حکومت هغوي ته آسانتياوي برابري کړي، او د بيلګې په توګه هغوي ته ملکيت او ځمکې ورکړي ترڅو هغوي ځانونو ته کورونه ودان کړي، او هغوي ته د استخدام زمينه برابره کړي، او داسې نور. [32]

د سمويل هال څيړنې څرګنده کړه چې له ۲۰۰۱ کال څخه وروسته د کابل ولايت په کوچيانو کې د ميشتيدلو بهير په دراماتيک ډول چټک شو. د هغو کسانو له جملې څخه چې مرکې ورسره شوي دي، يوازې۰,۷ سلنه په ۱۹۷۱–۱۹۸۱کلونو کې او مازې ۲,۱ سلنه په ۱۹۸۱- ۱۹۹۰کلونو کې ميشت شوي دي. په ۱۹۹۰ کلونوکې لومړنۍ جدي چټکتيا صورت ومومند: په دې لسيزه کې ۱۱,۴ سلنه کوچيان ميشت شول. په هرحال، واقعي چټکتيا له ۲۰۰۱ کال څخه را وروسته رامينځ ته شوه: په ۲۰۰۱- ۲۰۰۶ کلونو کې ۴۴,۳ سلنه او په ۲۰۰۷- ۲۰۱۱ کلونو کې ۴۱,۴ سلنه ميشت شول. [33] د ۲۰۰۵ کال سروې وښودله چې ۱۵ سلنه کوچيان د تل لپاره ميشت ژوند غوره کړ. [34] د AREU د پروژې اوسني مرکه کوونکي څرګندوي چې د ميشتيدلو خواته ليوالتيا مخ په زياتيدلو ده(لومړی جدول وګورئ).

---

۲۶ هرمان کرو تزمن او ستيفن سچاتی، « د افغانستان په شمال ختيزکې د شپنو لپاره څو اړخيزه بې امنيتي» ارکندي، ۲۵ ټوک. دوهمه شميره، ۹۹- ۱۱۹، ۲۰۱۱.

۲۷ ليز الدن ويلي، « د څرځايونو پرسرجګړه: په افغانستان کې پټه جګړه»، Revue des Mondes musulmans et de la Méditerranée: ۱۳۳,June ۲۰۱۳

۲۸ « د کابل د نوي ښار په سيمه کې د کوچې وګړو په هکله يوه څيړنه » کابل: سمويل هال، ۲۰۱۲، ۱.۳جدول.

۲۹ د بابکرخيلو د قوم له يوه سپين ږيري کوچې سره مرکه، د کابل ولايت د ده سبزولسوالۍ، د ۲۰۱۷ کال د جنوری ۲۸ مه

۳۰ د خوست ولايت په درای کې، د نيازي قوم له کوچي مشر سره مرکه، ۲۰۱۷ کال، د اپريل ۸ مه.

۳۱ « د کابل د نوي ښار په سيمه کې د کوچي وګړو په اړه يوه څيړنه»، کابل: ساموېل هال، ۲۰۱۲، ۱.۳. جدول.

۳۲ د ميدان وردک په ولايت کې د کروخيل د ټبر له يو مشر کوچې سره مرکه، ۲۰۱۲ کال، د نومبر ۲۲ مه.

۳۳ «د کابل د نوی ښار په سيمه کې د کوچيانو په اړه يوه څيړنه»، کابل: ساموېل هال، ۲۰۱۲، ۱.۳. جدول.

۳۴ فرا وکی دی ويجر، « د کوچيانو په هکله څو اړخيزه ملي ارزونه»، د ۲۰۰۵ کال د مې مياشت.

لومړی جدول: د قومي مشرانو د مالوماتو پربنسټ، د قوم پراساس د کوچیانو میشتیدل.[35]

ټبر	تر ۲۰۱۷ کال پورې د میشتو کسانو اټکل شوې سلنه
ناصر	۳۰
کروخیل	۵۵
احمدزي	۳۰
سلیمان خیل	۴۵
ملاخیل	۵-۲۰
نیازي	۶۵-۷۰
سلطان خیل	۸۰
بابر	۵۵
اکبرخیل	۲۰-۲۵
موسی خیل	۶۰
تړغر	۴۰
بابکر (خیل)	۴۰
تره خیل	۸۰

۳۵ د ناصر د قوم له کوچي مشر سره، د میدان وردک ولایت د جلریز او بهسود د ولسوالیو ترمینځ د سرچشمې په سیمه کې مرکه، د ۲۰۱۲ د نومبر ۲۲مه ؛ دمیدان وردک ولایت، د خاروخیل قوم کوچي مشر سره مرکه، د ۲۰۱۲ د نومبر۲۲ مه؛ د میدان وردک ولایت په بهسود اول کې له کوچي مشر سره مرکه، ۲۰۱۲ کال، د نومبر ۱۹ مه؛ د سلیمانخیل قوم له کوچي مشر سره مرکه، د ۲۰۱۷ کال د مارچ ۲۷ مه ؛ د ملاخیل قوم له کوچي مشر سره مرکه، د خوست ولایت درای، د ۲۰۱۷ د اپریل ۷ مه ؛ د لوګر په ولایت کې د سلطان خیل قوم له کوچي مشر سره مرکه، د ۲۰۱۲ د نومبر ۲۳مه ؛ د ازرې ولسوالی، د لوګرولایت، د بابر د قوم له کوچي مشر سره مرکه، د ۲۰۱۷ د جنوری ۲۸ مه ؛ د اکبر خیل د قوم له کوچي مشر سره مرکه، ۲۰۱۷ د مارچ ۲۰ مه ؛ کابل، د بتخاک د کوچي آباد له کوچي مشر سره مرکه، ۲۰۱۷ د مارچ ۹ مه ؛ د تړغر قوم له کوچي مشر سره د کابل ولایت د ده سبز په ولسوالی کې مرکه، ۲۰۱۷ د جنوری ۱۸ مه ؛ د کابل د ولایت په ده سبزکې د بابکر خیل قوم له کوچي مشر سره مرکه، ۲۰۱۷ د جنوری ۲۸ مه ؛ د کابل ولایت د ده سبز په ولسوالی کې د تره خیلو د قوم له کوچي مشر سره مرکه، ۲۰۱۷ د جنوری ۱۳ مه.

د کوچیانو میشتیدل: د شخړو نوې سرچینه

دکوچیانو میشتیدل کیدای شي د شخړو د یوې سرچینې خاتمه وي، خو په عین حال کې د نویو شخړو پیل ګڼل کیږي ځکه چې کوچیان باید په بل ځای کې میشت شي. د حکومت له خوا په ځانګړو سیمو کې د کوچیانو د میشتیدلو د پروګرام نه شتون د دې لامل کیږي چې هغوي یا په ښارونو کې ځای پرځای شي یا په هر ځای کې چې د ځمکې یوه ټوټه ومومي هغه غصب کړي. ډیر لږ کوچیان د ځمکې د اخیستلو لپاره پیسې لري، نوځکه هغوي یوازې یو انتخاب لري چې څرڅایونه تر ولکې لاندې راولي. مرکه شوي کوچیان او بزګران ددې کار واقع کیدل تآئیدوي، د بیلګې په توګه:

> پخوا کوچیانو، کوچیانی ژوند درلود او له یوه ځای څخه ئې بل ځای ته کډه کوله. خو اوس ئې دا ډول ژوند ته توقف ورکړې دی. هغوی د افغانستان ټولې ځمکې که په شمال، سویل، ختیز یا لویدیز کې دې تر خپلې ولکې لاندې راولي. اوس هغوی غواړي چې میشت شي. هغوي ځمکې ته اړتیا لري نو ځکه د ځمکې د اشغال لپاره چمتو دي.[36]

> پخوا موږ شمالي ولایاتو ته تللو، خو اوس نوموړو سیمو او څرځایونو ته، چیرې چې موږ خپل کورونه ودان کړي دي، زموږ له تګ څخه مخنیوی کیږي. داخلک موږ ته اجازه نه راکوي. هغوی نوموړو سیموته بولدوزرونه راوستل او زمونږ کورونه ئې ویجاړ کړل. په یوه کورکې دوه کوچنیان هم ووژل شول. د تاجیکانو او زموږ د تره خیلو ترمینځ ډیرې جګړې وشوې.[37]

له څرځایونو څخه د ګټې اخیستلو د سیالۍ په پایله کې، هغه ټولنې چې پخوائې هیڅکله څرځایونو ته د کوچیانو په راتګ اعتراض نه درلود، د هغوي پرضد ودریدل:

> پخوا کوچیان د لنډ وخت لپاره راتلل او وروسته بیرته تلل. هغوی نه غوښتل چې زموږ ځمکې لاندې کړي. پخوا زموږ ترمینځ جګړو شتون نه درلود. خو اوس کوچیان دلته راځي او زموږ ځمکې غصبوي. هغوی زموږ په ځمکو کې کورونه جوړوي.[38]

کوچیان ځانونه له تبعیض سره مخامخ ګڼي، ځکه چې کوچیانۍ ژوند ستونزمن کیږي او هغوي په آسانتیا سره د میشتیدوځای نشي پیدا کولای، نو ځکه په ښارونو کې د ارزانه کار په توګه ورڅخه ګټه پورته کیږي:

> موږ غواړو په ده یحیا، باریک آب، بختیاران، قادرخیلو، بندیخانې، قلعه زرین، بابا خوشرا او عزیز هوتک کې کورونه جوړکړو. هوکې، په ځینو ځایونو کې ستونزې شته، خو په نورو سیمو کې ستونزې شتون نه

۳۶ د ملنګ په کلي کې له یوه زاړه بزګر سره مرکه، د ۲۰۱۷ کال د فبروری ۲۸ مه.
۳۷ د کابل د ولایت د ده سبز په ولسوالۍ کې د تره خیلو د قوم له یوه سپین ږیرې کوچي سره مرکه، ۲۰۱۷ د جنورې ۱۳ مه.
۳۸ د کابل ولایت، د ده سبز ولسوالۍ، د پای منار کلي، له یوه زاړه بزګر سره مرکه، ۲۰۱۷ د جنوری ۴ مه.

لري. ځینې خلک سوچ کوي چې « کوچیان د افغانستان دي، هغوي پریږدئ» خو ځینې نور بیا وائي « هغوي حق نه لري چې دلته ژوند وکړي، هغوي باید هرو مرو په غرونو کې ژوند وکړي» [۳۹]

د « کروند ګرو د ځان غوښتنې» ښه بیلګه د لوګر په ازره کې لیدل کیږي. په دې سیمه کې د ځرځایونو پرسر د پخوانیو کوچیانو قومونو، چې څو کلونه وړاندې میشت شوي او ډیرې ښې ځمکې ئې پخپل مینځ کې ویشلي دي، او هغو کوچیانو ترمینځ چې اوس میشت شوي او د ځمکو غوښتونکي دي، سیالی شتون لري:

> دا ځمکې له ۲۰۰۰ هکتارو څخه ډیرې دې او ټول کلي او قومونه لکه عیسی خیل، عبدالرحیمزي، افضل خیل او ستانکزي په هغو کې شریک دي. نوموړي ټول ټبرونه په دې ځمکو کې حق لري. ځکه چې دا ځرځایونه د کوچیانو دي، موږ هم پخوا کوچیان وو او خپل څاروي مو دلته راوستلي دي، خو اوس مو له کوچیانې ژوند څخه لاس اخیستی ده. [۴۰]

په داسې کلیوالي سیمو کې د پولیسو د څار بشپړ نشتوالی د باالنسبه کوچنیو پیښو لامل ګرځي او په چټکۍ سره تاوتریخوالی رامینځ ته کوي. یوه مرکه شوي سړي څرګنده کړه چې په ۲۰۰۳ کال کې کوچیانو د یوه محلي ځمکه لرونکي زوي، چې د کوچیانو له خوا ئې دهغه په ځمکه کې د غنمو د کرلو له کبله شکایت کاوه، وواژه. کوچیانو ادعا کوله چې نوموړې ځمکه د دوي ده، چې په پخوا کې ئې رانیولې ده. وروسته بیا نوموړي ډګروال د کوچیانو په میشت ځای باندې برید وکړ او د هغو اوه کسان ئې ووژل. دغه خونړۍ شخړه چې په دې توګه پیل شوه لا تراوسه روانه ده او د دواړو ټولنو د مشرانو هڅې له مقاومت سره مخامخ دي. که څه هم مشرانو هوکړه کړې ده چې کوچیان باید نوموړې اشغال شوي ځمکه پریږدي. [۴۱] کله چې محلي کلیوالو نه یوازې نیازي کوچیان بلکې ټول کوچیان تر یرغل لاندې ونیول، نو شخړې پراخې شوې. [۴۲]

په ډیرو سیمو کې د پولیسانو د څار او عدالت او د خدماتو د رسولو نه شتون څرګندوي چې د افغاني ټولنې پراخه برخه لا تراوسه د دولت له واک څخه وتلي ده. مالومیږي چې دا هغه سمې دي چې د اتباعو نوی منشور باید هغو ته پاملرنه وکړي، که څه هم په ډیرو مواردو کې دا هغه لیري پرتې سیمې دي چې دولت تل د هغو واک پخپل لاس کې ګڼي.

۳۹ د کابل د ولایت په ده سبز ولسوالۍ کې د تره خیلو د ټبر له یو مشر سره مرکه، د ۲۰۱۷ د جنوری د میاشتي ۱۳ مه.

۴۰ د پل کندهاري په کلي کې د عیسی خیلو د ټولنې کوچي میشت مشر سره مرکه، ۲۰۱۲ د دسمبر ۲۰ مه.

۴۱ د خوست ولایت د درای د شمل په سیمه کې د پرای د قوم له یوه مشر سره مرکه، ۲۰۱۷ د اپریل ۱۰ مه ؛ د خوست ولایت د درای په سیمه کې د مرک خیل د قوم له مشر سره مرکه، ۲۰۱۷ د اپریل ۷ مه ؛ د خوست ولایت په درای کې د ترون د قوم له مشر سره مرکه، ۲۰۱۷، د اپریل ۲مه.

۴۲

د کوچیانو په مینځ کې ټولنیز توپیرونه

ددې پروژې بله لوموړنۍ موندنه دا واقعیت دی چې د کوچیانو تر مینځ وده کوونکی ټولنیز توپیر او د ځواکمنو کوچیانو را مینځ ته کیدل د شخړو په ډیریدلو کې مهمه ونډه لري. دې خبرې ته په پخوانیو څېړنو کې هم اشاره شوې ده. له شک څخه پرته، له ۱۹۵۰ کلونو څخه راهیسې دې کوچیانو په مینځ کې طبقاتي جوړښتونه روان دي، خو دا بهیر له ۲۰۰۱ کال څخه وروسته ډیر چټک شوی ده. په میشتو او خوځیدونکو ټولنو کې د ونډو ډیر « شتمن » خاوندان هڅه کوي د هغو ځرځایونو مالکیت، لاس موندنه او کنترول پخپل لاس کې ولري چې لا تراوسه ئې پخپله لیدلي هم نه دي. هغوي ددې کار پرځای، ګومارل شوي شپانه دغو لیرې پرتو سیمو ته لیږي، او ان تر دې چې په لاریو موټرونو کې خپل څاروي په پسرلي او دوبي کې لوړو سیمو ته لیږدوي. [...] کوچي رهبران په عین حال کې په کرنیزو ځمکو کې پانګونه کوي، او نوموړې ځمکې د ګټې لپاره په نورو کوچیانو باندې خرڅوي. [۴۳] د ۱۹۹۰ لسیزې له پیل څخه، د کوچیانو مشرانو (رهبرانو) دا وړتیا پیدا کړه چې د خپلو کورنیو او یا ملاتړو په کته په دولتي ځمکو کې اغیزه (نفوذ) ولري. هغو کوچېو کورنیو چې خپل څاروي ئې له لاسه ورکړي وو او د میشت ځای د موندلو لپاره لا لهانده ګرځیدل په نوموړو مشرانو (رهبرانو) او د هغوی له خوا د حل لارو په وړاندیز او سیاسي ملاتړ پوري ډیر وتړل شول. دا ډول ملاتړ او تړلتوب د عادي کوچي لپاره ضروري بریښي، ځکه چې کوچي رهبران دغه ځمکې په ناقانونه توګه لاس ته راوړې او عادي کوچیان د کوچي رهبرانو له ملاتړ پرته نوموړې ځمکه په آسانتیا سره له لاسه ورکوي. [۴۴]

> زموږ شخړې په خلیل آباد کې پیل شوې ځکه چې د ستانکزي ټبر په خلیل آباد کې زموږ ځرځایونه ونیول. پخوا دا ډول جګړې شتون نه درلود ځکه چې د ځمکو ارزښت هومره لوړ نه وو، خو اوس کله چې د ځمکو قیمت لوړ شو نو ځواکمنو خلکو ټوله سیمه غصب کړه او زموږ په ځرځایونو باندې ئې هم برید وکړ. بل لامل د وګړو (نفوس) د شمیر ډیروالی ده ځکه چې ډیرخلک له پاکستان څخه بیرته راوګرځیدل. دغه کسان [نوموړنه ئې پټ دي] چې د پارلمان غړي دي او [نوموړنه ئې پټ دي] هرې کورنۍ ته د پیسو په بدل کې ځمکه ورکوي. [۴۵]

له کوچیانو څخه یو شکایت کله کله اوریدل کیږي چې هغه کوچیان چې میشت شوي دي د قوم په فعالیتونو کې ډیره برخه نه اخلي، او د ستونزو په وخت کې له ټبر او قوم څخه ملاتړ نه کوي. په حقیقت کې، ډیر میشت شوي کوچیان له خپل ټبر سره د قومي شورا ګانو له لارې چې له قوم څخه ونډه ټولوي، ملاتړ کوي. دا موضوع د ځمکې او ځرځایونو پرسر د جګړو په بهیر کې هم عملي کیږي؛ د میشتو کوچیانو په مرسته، قوم کولای شي وسلې او مهمات او نور تجهیزات را ونیسي اود بیلګې په توګه، هغه د بزګرانو (کروندګرو) په مقابل کې وکاروي. [۴۶] هغه څه چې په دې مرحله کې روښانه نه دي داده چې آیا قومي (ټبریز) اړیکې اوس هم د پخوانیو ټبرونو

۴۳ لیزالدن ویلی « ځرځایونو پرسر جګړه: په افغانستان کې پټه جګړه»،

۴۴ فبریزیو فو سچیني، « د افغان کوچیانو ټولنیزې اندیښنې» برلین: AAN، ۲۰۱۳.

۴۵ د لوګر ولایت د خلیل آباد په سیمه کې د نعیم خیلو د ټولنې له یوه کوچي مشر سره مرکه، د ۲۰۱۲ کال د نومبر ۲۴ مه.

۴۲ د اکبر خیل د قوم له یوه کوچي مشر سره مرکه، د ۲۰۱۷ کال د مارچ ۲۰ مه.

د يووالي د مکانيزمونو په توګه کارول کيږي يا دا چې يووالی د نوو شبکو له لارې تأمينيږي. دا هغه موضوع ده چې د پروژې په راتلونکي ساحوي کار کې به ورته پاملرنه وشي.

ډيری وختونه په مرکو کې، دځواکمنو کوچيانو ونډه له ليرې ځخه د ليدلو وړده. د بيلګې په توګه، د خوست په درای کې، نيازي او مرک – خيل کوچيانو ځينې ځرځايونه را ونيول او هغه ئې د محلي پشتنو کليو ته نږدې، په کرنيزو ځمکو واړول. کوچيان ادعا کوي چې د کليو اوسيدونکو په دې اړه چې موږ هغه ځرځايونه چې د پيسو په بدل کې رانيولي دي د کرنيزو موخو لپاره ورځخه ګټه پورته کوو، اعتراض وکړ، په داسې حال کې چې کليوال ادعا کوي چې کوچيانو د هغوی ځمکې ويجاړې کړې دي، او په هغو کې ئې د کرنيزو حاصلاتو او د کورونو د ودانولو لپاره ګټه پورته کړې ده. دا خبره ځرګنده نه ده چې کوچيانو څنګه دغه ځرځايونه په قانوني توګه رانيولي دي، ځکه چې ځرځايونه د ځرځلاو لپاره نه دي او عامه شتمنۍ شميرل کيږي.[47]

د شخړو حل

چيرې چې شخړې د کوچيانو او بزګرانو ترمينځ له محلي اختلافونو ځخه رامينځ ته کيږي او د قوانينو او سرحدونه له لارې ئې حل ستونزمن وي، نو کيدای شي محلي حل ولټول شي او ستونزې حل شي. په حقيقت کې، مرکه شوو کسانو ځو بيلګې يادې کړې چې د ټولنو د منځګړتوب له لارې حل شوي او شخړو پای ومومند.

چيرې چې د کوچيانو- کروند ګرو ترمينځ شخړې د نفوس له ودې يا د چاپيريال له خرابوالي ځخه رامينځ ته کيږي، د محلي حل لارو موندل خورا ډير ستونزمن کار ده. د موضوع پيچلتوب په دی حقيقت کې ځرګنديږي چې په داسې شخړوکې دواړه اړخونه هڅه کوي يوبل په دې خبره تورن کړي چې د داسې « مافيا» ملاتړ ورسره دی چې د حکومت په شا او خوا کې شتون لري. د بيلګې په ډول، په درای کې کوچيانو خپل مخالفين تورن کړل چې د مقاماتو له خوا ئې ملاتړ کيږي:

> موږ هڅه کوو چې نورې ستونزې هم حل کړو، خو په خوست کې د ډګروال کورنۍ شتون لري. هغوی په حکومت کې د قدرت خاوندان دي او نه غواړي چې ستونزې حل شي. [...] دغه د قدرت خاوندان جنايتونه کوي او حکومت د هغوی ملاتړی ده. [...] د جګړو حل نوموړي ډلې او مافيا له مينځه وړي. که چيری موږ ستونزې د قومي شورا له لاری حل کړو، دغه ځواکمن خلک بيا ځمکې لاندې کوي ځکه چې د حکومت مامورين د هغوی پلويان دي.[48]

کليوال پوره ورته تومتونه په کوچيانو لګوي:

> نه يوازې کوچيان، بلکې په هرولايت کې ځواکمن اشخاص ځمکې لاندې کوي. [...] دا کسان د مافيا په ډله کې دي. لکه چې د نيازيانو ترشا چې [نوم پټ ده] ولاړ ده او هغوی ته وائي چې هغه ئې ملاتړ کوي.[49]

د قدرت د دلالانو (زورواکانو) او ګوندونو د ښکيلتيا تورونه هومره پراخ دي چې ځوک نشي کولای د اريا نتيا مخه ونيسي چې آيا دا موضوع د يوه نه شونی حالت، په تيره بيا د نفوس (وګړو) د چټکې ودې او منفي اقتصادي رشد د توجيه لپاره کومه قرباني ده که ځنګه. په عين وخت کې دا موضوع روښانه ده چې د قدرت دلالان او سياسي ډلې په يو شمير شخړو او جګړو کې خپله ونډه لوبوي. په راتلونکې ځيړنه کې به د ځيړنې ډله هڅه وکړي مسئلې ته ځيرشي چې آيا دا هغه ځای ده چې د جګړې کمول به کارورکړي که ځنګه.

۴۷ د خوست په ولايت کې د درای د شمل په سيمه کې د پرای د قوم له مشر سره مرکه، ۲۰۱۷، د اپريل ۱۰ مه؛ د خوست ولايت په درای کې د ملک خيل قوم له مشرسره مرکه، د خوست ولايت په درای کې د ترون قوم د مشر سره مرکه، د ۲۰۱۷ کال د اپريل ۷مه،

۴۸ د خوست ولايت په درای کې د مرک- خيل قوم کوچې مشر، د ۲۰۱۷ کال د اپريل ۷ مه.

۴۹ د خوست ولايت په درای کې د متونوال کروندګر مشرسره مرکه، ۲۰۱۷ کال د اپريل ۸ مه.

پایله

اوسنۍ (روانه) پروژه د نورو څیړونکو پخوانۍ موندنې په پراخه توګه تائید وي چې په افغانستان کې ئې د کوچیانو – کروندګرو اړیکو ته ژوره کتنه کړي ده. دا پروژه د دغو موندنو ځینې برخو ته غښتلتیا ورکوي. په ځانګړي توګه د څیړنې ډلې لاندې موندنې ترلاسه کړي دي:

- د کوچیانو د میشتیدو د بهیر چټک کول؛
- د شخړو د سرچینې په توګه د میشتیدلو ډیریدونکی اهمیت؛
- د شخړو او میشتیدلو په زیاتوالي کې د کوچي زورواکانو څرګنده ونډه ؛
- د کوچیانو ترمینځ د ټولنیزو اړیکو خصلت (ماهیت) په چټکۍ سره بدلون مومي.

ځینې موندنې نوي نه دي، خو د هغو تمایلاتو د تأئید لپاره چې د نورو څیړنیزو پروژو له خوا پیژندل شوي دي د پام وړ تأئید ګڼل کیږي:

- افغان دولت د روانو شخړو د یوه نندارچي په توګه خپلی ونډې ته دوام ورکوي او د هغو د حل لپاره کوم فعال رول نه لوبوي؛
- تر هغه ځایه چې د شخړو په حل پورې اړه لري، د ټولنې له مشر تابه څخه د دریمګړو منځګړیتوب خورا ډیر اهمیت لري؛
- له پاکستان څخه د سلهاوو زرو را ستنیدونکو له امله، د نفوس فشار د پخوا په شان لوړ بریښي؛
- د څرځایونو پرسر شخړې لوړو ځایونو ته د لاس موندنې د لارو د بندولو له امله رامینځ ته کیږي، او ددې لامل ګرځې چې جګړې او شخړې په نوموړو ځایونو کې لا ډیرې شي؛
- جوړښتیز راز رازوالی (تعدد) د شخړو حل لا ډیر ستونزمن کوي، خو د هغو کسانو لپاره چې د دولت په لوړو کچو کې له سیاسي ملاتړ څخه خوند اخلی، ښه امکانات برابروي.

دا پروژه به اوسمهال د ځانګړو موندنو په پیژندلو (تشخیص) کې چې لا ډیره څیړنه غواړي، بدلون راولي، او موږ ته به دا امکان برابر کړي چې د پالیسیو د سپارښتنو په جوړولو کې اوچت ګامونه پورته کړو. د پالیسیو د سپارښتنې ساحې دادي:

- د میشتیدلو او شخړو په ګړندیتوب کې د کوچیانو د زورورو کسانو ونډه؛
- د هغو بهیرونو د تراکم ماهیت پیژندل چې د پیاوړو اشخاصو د را څرګندیدلو لا ملونه برابروي، او دا چې څنګه کیدای شي له هغو څخه په لا پراخه توګه د کلیوالو خلکو په ګټه، استفاده وشي.
- ښاري او کرنیزو ځمکوته د څرځایونو د ځینو برخو د بدلون په هکله د ټاکلو واک؛
- د شخړو د حل لپاره د امکاناتو غوره کول.

دغه څېړنه د اروپايي ټولنې په مالي همکارۍ تر شره شوې، د دې سند محتويات د افغانستان د څېړنې او ارزونې ادارې يوازينۍ مسؤليت او په هيڅ حالت کې، د اروپايي ټولنې د موقف د عکاس په توګه نه ګڼل کيږي.

ISBN 978-9936-628-84-7

(ISBN)	۹۷۸-۹۹۳۶-۶۲۸-۸۴-۷
د خپرونې کوډ	۱۷۱۴P
ژباړه	محمد کاظم ملوان

د افغانستان د څېړنې او ارزونې د ادارې په هکله

د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره (AREU) په کابل کې د څېړنې خپلواکه اداره ده. د AREU ماموريت (موخه) داده چې د لوړکيفيت، او په پاليسي پورې تړلو څېړنو په تر سره کولو سره په پاليسيو او عملي (اقداماتو) باندې اغيزه وکړي او پايلي ئې په فعاله توګه خپرې کړي، او په دې توګه د څېړنې اوزده کړې کلتور ته وده ورکړي. دې موخې ته د رسيدلو لپاره AREU له پاليسي جوړونکو ، مدني ټولنو ، څېړونکو او زده کوونکو سره اړيکې ټينګوي ترڅو د افغانستان د څېړنې او ارزونې د ادارې (AREU) له څېړنو او کتابتون څخه ګټه واخلي او د شننې، غبرګون او بحث لپاره بنه فرصتونه برابر شي.

AREU په ۲۰۰۲ کال کې په افغانستان کې د مرسته کوونکو ټولنو له خوا تأسيس شوه. دا اداره يو مديره هيآت لري چې په هغه کې د مرستندويو موسسو ، د ملګرو ملتونو، نورو خو اړخيزو ، او غير دولتي ادارو استازي شتون (غړيتوب) لري.

په ۲۰۱۷ کال کې ځانګړې پروژې د اروپا د اتحاديې (EU)، د متحده ايالاتو د سولې د ادارې (USIP)، د اقتصادي همکاريو او پراختيا لپاره د جرمني فدرال وزارت (BMZ)، د نړيوالې همکارۍ لپاره د آلمان ټولنه (GIZ)،د ناروې د نړيوالو چارو انسټيټيوټ (NUPL) او د متحده ايالاتو پرمختيايي ادارې له خوا تمويليږي.